

Válik a szív a májtól

Még az MSZMP – MSZP kongresszus előtt nyilatkozott úgy Pozsgay Imre, hogy ezen a nagy eseményen „a szívnek és a májnak el kell válnia egymástól”. Azóta tudjuk, hogy a szakítópóba nem választotta el egymástól a különemű zsigereket. Erek, inak, zsírfatagok, elmeszesedett belsőségek lepotyogtak, de – elsősorban – a Nagy Integrátor megpróbált a nagy konglomerátumból egy valamivel kisebbet barkácsolni.

Mi, kongresszusi küldöttek néhány órát elvitatkoztunk arról, hogy mandátumunk felhatalmaz-e bennünket a pártszakadás elhatározására. Mivel nem köztött, hanem szabad mandátummal érkezünk a tanácskozársra, egy ilyen határozat kimondásának jogilag nem lett volna akadálya. Jogilag nem, de politikai szempontból igen. Platformtól függetlenül szinte mindenki átérzte a teremtést, hogy az állampártnak itt politikázó párttá alakuláshoz döntő lépést kell tennie. Ennek pedig egy sarkalatos feladata volt a pártelit felbomlasztása. Annak az igen szűk körű rétegnek a visszavonhatatlan menesztése, amelyik a párt, a nép nevében nemzetlen vezető, válságba taszító döntéseket hozott, miközben elsősorban a saját egzisztenciájára, jólétére gondolt. (Meggyőződésem: ezt a feladatot elvégezte a pártfelnéző, a magyárpártalapító. Ez a feladatát elvégezte a pártfelnéző, hogy egy ilyen indíttatású csapat, ha kimondja a pártszakadást, akkor már az első döntésével szinte a régi pártelit helyébe saját magát helyezi. Született tehát egy program (amelynek napokant belül megjelölték az rövidített, közérthető változata), amelyről minden józan politikai erő felismeri, hogy alkalmas egy európai szocialista párt megalapozására. (Bihari Mihály nyilatkozott erről egy napra: „És a párt folyamatosan vereséget szenvedett az elmúlt másfél-két évben. Még egy-két vereséget el kell, hogy szenvedjen. Ez a vereség már nem lesz csúf, ha az MSZP meg tudja tőni apparátusának hatalmát, és azokhoz a dokumentumokhoz tudja igazítani politikai arculatát, amelyeket a kongresszus elfogadott. Ebben az esetben a vereséget fog szenvedni, de megítélés szerint a második-harmadik helyre van esélye a választásokon.”)

S lám – úgy tűnik – az elfogadott alapszabály és a programnyilatkozat lesz a pártszakadás vívőereje. A tagság egzisztenciális veszélyek nélkül dönthet, hogy belép-e az MSZP-be. Az a talán 300 ezres tömeg, akik csak belesodródtak az egyetlen pártba, most kiváló lehetőséget kapnak a becsületet tiszteletre. A rendpártiak, a régi értelemben vett pártfegyelműk, a demokratikus centralizmushoz ragaszkodók, a kijelölt pontos irányvonalat igénylők már szervezik az Új MSZMP-t.

Sokan kérik közönségen a kongresszustól, hogy miért nem nyilatkozta ki, hogy továbbra is, a munkásság pártja kíván lenni, és miért törölte nevéből is a dolgozó tömegeket. Kérdem én: attól, hogy 1956 és 1989 között szerepelt a névben, nagy kezdőbetűvel a „Munkás” szó, igazán volt-e beleszólása a tömegeknek a döntésekbe? Nem egy pártelit, egy új oligarchia érdekeinek az érvényesítését jelent meg a milliós számú jó csengő városi, falusi új nagyszámú, a névvel, a kicsit jobb anyagi boldogulás reményében gigászi erőfeszítéseket tévő fizikai és szellemi munkástömegek? Milyen mély társadalmi, erkölcsi, gazdasági válságba? Hogyan közben az ország. Az MSZP mindenkit vár, aki a programjával egyetért. Az új pártot nem az apparátus szervezi (bár voltak erre is kísérletek!). Nem szabad rábeszélési senkit az aláírásra.

Egy lakótelepi alakuló taggyűlésen találkoztam egy ötven körüli, összes szakállú férfival. Elmondta, hogy nem írta alá a nyilatkozatot, pedig egyetért a programmal, értékeli a nyilatkozat új szellemi alapozását. Csak ő már annyiszor csalódott a politikában. Belefásult. Engedjék meg neki, hogy most „csak” szimpatizáns legyen. Ő azért néha lejárna beszélgetni is, de a tagság a

mostani lelkiállapotától idegen. Becsületre, tiszteltetelmő álláspont. Egy igazán politikai párt erejét pedig nemcsak a tagjainak a száma adja. Igen nagy szüksége van a szimpatizánsokra, a szavazókra is. (A parlamenti pótválasztásokon a 20 ezer alatti taglétszámú MDF aratott elsősorban győzelmet a hétszázézeren is felüli látszattamutpárt felett.)

Követett el már látszó, nagy hibákat a tíz napja zárult kongresszus. Ilyen például a munkahelyekről való kivonulás, illetve az ottmaradás dilemmájának rossz feloldása. Erről a kérdéssel háromszor szavazott a legfelsőbb pártfórum. Az első alkalommal igazi szakítópóba. Az estői szavazás eredményét nagyban befolyásolta Nyers Rezső felszólalása. Érveivel nem a valós politikai tendenciák irányába vitte el a döntést. Két példájának csak ott, abban a tömeghangulatban lett igazi hatása. Elmondta, hogy a Horthy-rendszerben lett munkahelyi szocdem pártban lett a munkásmozgalom szervezett tagja. Számomra ez természetesen csak történelem, de az általam olvasott tanulmányok közül azoknak az érveit az értelemmel sokkal inkább volt szakszervezet, mint a mai értelemben vett politikai-választási párt. Természetesen az a szervezettel való kapcsolat belépő tőrés nem zárta ki a pártvezetést a munkahelyektől az új gyárban, aki vele beszélgetett. Gondolom, az a külhonfi igazán nem tudta eldönteni, hogy Magyarország legnagyobb hatalmát kézben tartó emberével tárgyal-e éppen vagy sem. Igen, vesztett azzal az új párt, hogy egy kongresszusán mondta ki a munkahelyekről való kivonulást, hanem „csak” a Parlament hozta meg ezt a fontos döntést. Magyarország a következő öt-tíz évben várhatóan az éles párt harcok színtere lesz. A jól működő gazdaságunkat pedig még egy ilyen megpróbáltatásnak nem szabad kitenni. Ugyanis, ha egy párt „bent van” a munkahelyen a parlament demokratikus szabályai szerint, más bejegyzett pártok sem szoríthatók ki adminisztratív eszközökkel. A szerződést, politikázást, érvelést, pozíciószerezést törekvéseket, döntéshozást próbálkozásokkal pedig nem lehet csak a munkahelyi kívülre szorítani.

A radikális, a társadalmi elvárásokhoz közelebb álló döntések, változtatások hívei nem győznek a kongresszuson. De talán már ma jobb lennének az esélyei elképzeléseiknek. A munkásorségról, a pártvagyronról, a munkahelyekről való kivonulással túlságosan is kompromisszumos döntés született. S ebből máris született néhány kis vereség.

Mégis megszülethet-e Magyarországon most az európai eszmeiségű szocialista párt?

Régi (új?) MSZMP alapszervezethez voltam hivatalos konzultációra. Mint afféle „likvidátort” végig uraztak. Vagy húszan voltak a kis teremben Szeged és Csongrád megye valamikor igen befolyásos káderei. Felfigyeltek a régi dicsőségük és több tízszer tudomásomra hozták, hogy az MSZP nem az ő pártjuk. Nagy eredmények éreztem, hogy két óra alatt nem akartuk egymást az agyamba döngölni, és azt is, hogy semmilyen szervezetből a véleményüket kifejezték szinte semmilyen nem értettünk egyet. Békésen elváltunk. A kocsim zárjába illesztettem a kulcsot éppen, amikor valaki megfogta a vállam. Vissza fordultam. Két, hatvanon túli, a teremben egy szem szőke ember állt ott. „Tudja, nekünk szimpatikus, ami ezen az igazán demokratikus kongresszuson történt. Ezek között a nagyurak között nekünk itt az alapszervezetben nem volt szavunk. Belépünk mi az MSZP-be, különösen így, hogy most már ók biztosan kívül maradnak... Hol lehetne aláírni?”

Remélem, az ő pártjuk is lesz a most annyi kétség között végleg az MSZP. Ha igen, akkor érkezik meg ez a Magyar Szocialista Párt az európai demokráciába.

BŐLE ISTVÁN

SZURCSIK
JÁNOS:
TEMETÉS
(A Vásárhelyi Történet
anyagából)

HALOTTAK NAPI
EMLÉKEZÉS

Tukacs Imre fejfájára

A Belvárosi temetőben nem messze a díszsírhelyektől hosszú sírfölkirát állítja meg az arra járó:

E sírkereszt
jelleli
TUKÁCS IMRE
porhadó tetemeit.
Élte 48^{án} évében 1852 August 28
Matyhíd és Röske közt
esti 7 órakor
a rabló Zsiványok
halálos lövéssel
oltották életét Sept. 1.^{án}
szerencsétlen neje
CZIMEGH JULIANA
a hű férjét három árva
a gondos jó Apát
és járadhatlan
szerzők elfelejtésénél
gyászolják szörnyű kimúlását
TUKÁCS IMRE FERDINÁND és JÓSEF
Üdv néked Isteben Béké
Hamvaiddnak.
1855

Tukacs Imre szürszabómester köztisztelőben álló szegedi polgár volt. A szürszabók – a posztból szűrt készítő szabók – 1827-ben váltak ki a magyar szabók céhéből. Első üléskönn, Pünkösöd havának 4. napján Felmayr Antal választották céhmesterüknek. Patrónusuk Szent István vértanú volt. A céh kötelékébe 1850-ben 12, 1870-ben már csak 8 mester tartozott, igaz, 30–50 legénynek adtak nem is kis darab kenyeret. Tukacs Imre ennek az éremes szegedi szürszabó céhnek volt megbecsült tagja. A szorgalmas, jómódú mesternek Kanizsán tekintélyes birtokai voltak, melyeket haszonbérbe adott. Bérfőivel a kanizsai vásárokon szokott összejönni, ott vette át a földbért.

Így volt ez 1852 augusztusában is, amikor a szegedi szürszabók bőrfődele ekhós szekereken nekiváltak a pétervári országútnak... A jól sikerült vásár után fölkészültek a hosszú hazautra. A készülődés leginkább abból állott, hogy az eladott portéka árát alkalmas helyre rejtették. Kelllett is, hiszen azokban az időkben a külső bátorágnak, azaz a városok határán túli kőbátorítások a helyreállításra tett házbiztosítésként elismerésmegnyilvánulások maradtak. Betyárok, kapabetyárok (gyalogjártó betyárok), katonabetyárok (nyaradók) uralták a vidéket, és nemigen válogattak az eszközökben, ha pénze vagy élelemre volt szükségük.

Tukacs uram az üléskönn rejtegette a nála levő éremes bankót, a zsebében csak kevés pénzt hagyott. A kocsiőr már Rösken innen kanyargott, a jámborabbak meg is süvegették Nepo-

muki Szent Jánosnak köböl való szobrárt, amikor a nádasból előrohantó betyárok közrefogták őket. Tukacs Imrével kezdtek a sor elején:

– No, mestőr uram, adja kend ide a pizt!

Tukacs kivette a zsebében tartott kevéske pénzét, és oda adta.

– Több nincs?

– Nincs.

– Hát azza az ezrösse mi van, amit én vátoztam fő kendné a vásárba? – lépett közelebb az egyik útonálló.

– Nincs már nálam – mondta Tukacs, és belehasított a fölszámára, hogy megtudják, mennyi pénze van...

– Kutassátok át a kocsi! – hangzott a parancs.

Tukacs hirtelen a fobak közé vágott, ám az egyik betyár abban a minutában mellbe lötte. Az ostorcsapástól és a lövetéstől megvadult lovak meg sem álltak házáig, meghalott lovak meg sem álltak emelte le a sebesülteket a kocsiőr. Hiába volt minden orvosi segítség, Tukacs Imre szürszabómester szeptember 1-jén, szerdán kiszendetett. Az ipart felesége, Cimegh (Czimegh?) Julianna vitte tovább.

Czimegh András 1740 táján költözött Erdélyből Szegedre. Fia, az 1768-ban született Czimegh János a jól jövedelmező szabói foglalkozást választotta. 1815-ben a magyar szabók öt választották céhmesterüké. Szűcs Viktoriával kötött házasságából született Czimegh Julianna, a szomorú véget ért Tukacs Imre asszonya. Három gyermekük volt: Imre, Ferdinánd és József. Ev utóbbinak a fia szintén a József nevet kapta a szent keresztneve, és az ő gyermeke volt Tukacs Sándor (1893–1966), a szegedi egyetem gyógyszerismereti intézetének a tanára (1937–39), aki később főispáni méltóságot viselt. A meggyilkolt szürszabómester tehát a főispán dédnagyapja volt.

A Tukacs-gyilkosság után Bonyhád István megyefőnök Rózsa Sándor bandájára „vetött”. A zsoldárok hónapokot át nyomoztak, de semmit sem tudtak kideríteni. Több, mint másfél évtizednek kellett elteltie, mire Ferenc József Szegedre küldte Ráday grófot a betyárvilág fölszámolására. Ő sem válogatott az eszközökben. Nagy Czirok László (1893–1970) *A Ráday-kor s a szegedi vár titkai* c. füzetében (1962) leírta, milyen tortúráton estek át a vár kazamatáiban a nehéz életűek. 1869-ben Rózsa Sándor mögött is becsukódott a szegedi vár kapuja, és Sándor bácsiból nagyon csöndes ember lett...

A gyilkosságok és rablások megszüntek. Kivételek persze akadtak. Például 1908 novemberében, amikor dédapátam, Apró Ferenc szegedi pénzesapátam, két gyermek apját munkájának végzése során meggyilkolták és kirabolták. Hollettést a vasúti sínekre fiktették. A tettesek ekkor sem kerültek meg.

Most halottak napján, a szűrt helyetük font emlékezni kesorút helyezem az egykori szürszabó és a néhai való pénzespostás síjára. Nyugodjanak az Úr békéjében!

BERNÁTH LÁSZLÓ

Ki adja oda a pénzt?

A cím alapján azt gondolhatja az olvasó: unalmas már a kultúra híveinek (kitaláltjainak?) nyafogása. Lakásra sincs pénz, kórházra se, iskolára se, akkor meg mit kibeszálnak a filmesek, az írók, a szobrászok és a zenészek?

A kérdésre, hogy mi a fontosabb az ország életében, a lakás, a kórház, az iskola vagy bárki szobra, irománya – elismerem – magam is nehezen tudok válaszolni, legfeljebb annyit, hogy így a kérdés rosszul van feltéve. Megnyugtatóan azonban szeretném máris bejelenteni, hogy most nem arra próbálok feleletet keresni: honnan vegyük (el) a pénzt a kultúrára, hanem arra, hogy azt a keveset, ami még van, az ki adja oda? Ki döntson arról, hogy ez a színház ennyi közpénzt kap a jövőben, amaz meg annyit? A művelődési házakra szánt pénzekből egyformán kájon-e mindenki, vagy itt is érdemes különbségeket tenni? Csak az állami könyvtárak kájon támogatást, vagy más is? S végül is ki kapja a jogot a különbségek megállapítására?

Ezeket a kérdéseket mostanáig költőinek is tartották, hiszen ott voltak a Művelődési Minisztérium főosztályai, a megyei, városi, községi tanácsok illetékes osztályai, azért kapták – állítólag – a művelődésügyi tisztviselői a fizetésüket, hogy döntsenek. Aztán ahol kellett, ott a választott testületek rendszerint rábólintottak az ilyen döntésekre, formálisan igazolva, hogy a közösségek képviselői jóváhagyták a közösségi pénzek elköltését. (A minisztériumban persze, ahol testület se működött, éppen a legnagyobb pénzekről titokza-

tos belső tárgyalások után határoztak, és utána kihirdették az érintetteknek az eredményt.)

Gyorsan változó világunkban mára elég könnyű felismerni, hogy mégsincs ez így egészen jól. A művelődésügyi tisztviselői, még ha fel is tételezzük, hogy a közigazgatás kiválóságai, alig érthetnek jobban a színház ügyeihez, mint a rendező, az igazgató. A legjobb minisztériumi tisztviselő sem valószínű, hogy jobban érti irodalomhoz, filmhez, mint az ott dolgozó művészek és művészeti menedzserek. Hosszú ideig persze nem is az volt az elsőrendű dolguk, hogy a művészetekhez értsenek, hanem inkább az ideológiához. hiszen feladatuk lényege a szellemi ideológiát volt. Most ne beszéljünk arról, hogy lehet-e egy műalkotáshoz pusztán ideológiai alapon közelíteni, elég annyi, hogy ez a szerepük mára megszűnt. (Például az előzetes engedélyeztetések rendszerének eltörlésével.) Maradt tehát – jó esetben – egy művelődési tisztviselő, akinek mondjuk, némi érzése van a művészetek, kultúrához. De miért ő döntson a pénzek elosztásában?

Maradna a tanács, a választott képviselők testülete. De hát ők – egy-két művész tanácsostól eltekintve – még kevésbé értenek a különböző művészeti ágak dolgaihoz, mint a tisztviselők. Ezért is fogadták el többnyire változtatás nélkül azt, amit a tisztviselők eléjük terjesztettek.

Akkor mi, illetve ki marad? Maguk az érintettek osszak föl egymás között a nekik jutó pénzeket? Ha emberek helyett angyaloknak képzeljük a művé-

zeti intézmények vezetőit, akkor is nehéz elgondolni, hogyan jutnának egyezsége. Azt hiszem, egyetlen, viszonylag elfogadható megoldás mutatkozik: s ennek a módszernek külföldi mintái is vannak. Ez pedig a következő.

Az állami, tanácsai, általában a közpénzek felügyelői eldöntik, hogy költségvetésükből mennyi jut a kultúrára. Azt is eldöntik, hogy ebből a pénzből mit kell fenntartásra fordítaniuk. Tehát mibe kerül az iskola, a művelődési ház alapköltészetére, egy színház fűtése, világítása és így tovább. Minden egyébről aztán nem a civil testület, hanem önálló, független tanácsadócsoporthoz döntenek – meghozzák, ha lehet, pályázatok útján, a nyilvánosság előtt. Mondjuk, egy városnak van közsínháza, önálló zenekara és szabadtéri nyári műsorsorozata. Mindháromnak a tervezett programmal, a tervezett költségvetéssel (a jegyárakat is beleértve) kell a nyilvánosság előtt pályázni, és a pénzelosztás arányairól ugyancsak a nyilvánosság előtt kell elszámolni a szakértői testületnek.

De hát léteznek nálunk független szakértők? Kicsi az ország, majdnem mindenki érdekelt lehet valahol máshol is, mint ahol dolgozik, még inkább gyanúsítani lehet bárkit ilyen elfoglaltságokkal. Azt hiszem, mégis jobb, megbízhatóbb ennél a módszernél. Különösen most, amikor pillanatokon belül nem egy, de sok párt szemügyre kéri érdekei jelentkezését a majd – nyíltan vagy burkoltan – a kultúra és a kultúrára szánt pénzek elosztásánál is.

Márpedig ha a művészetek és a köz érdekeit együttesen fontosabbnak tartjuk, mint az egyes pártok érdekeit, akkor nem is marad más mentés a kultúra számára, mint ilyen független testületek létrehozása.

A. F.